

Hospicij Sv. Franje Asiškog u Rijeci iz 1917. godine: preteča modernog hospicija

Pavlović, Eduard; Vučić, Marija

Source / Izvornik: **Acta Facultatis Medicae Fluminensis, 1997, 22, 57 - 62**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:766734>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of
Medicine - FMRI Repository](#)

EDUARD PAVLOVIĆ
MARIJA VUČIĆ

HOSPICIJ SV. FRANJE ASIŠKOG U RIJECI IZ 1917. GODINE: PRETEČA MODERNOG HOSPICIJA

Psijhijatrijska klinika Rijeka
KBC Rijeka
51000 Rijeka

IZVORNI ZNANSTVENI
ČLANAK

Ključne riječi:
povijest medicine,
20. stoljeće; hospicij.

Prihvaćeno: 02-03-1997

SAŽETAK U Rijeci je izgrađen prvi kapucinski samostan u Hrvatskoj (1610. godine). Na sjednici Trećeg reda Sv. Franje u prosincu 1916. god. iznosi se prijedlog o osnutku male trećoredske bolnice za nemoćne i zapuštene starce i starice Trećeg reda. Ovaj hospicij, poznat kao Hospicij Sv. Franje, djeluje prema svom statutu tijekom 1917. godine. Kod primanja-za teže bolesne-valjalo je učiniti liječnički pregled, jer hospicij nije djelovao kao bolnica. U hospicij se nisu primali siromasi, jer hospicij nije djelovao kao karitativna ustanova. Stoga, a i poradi činjenice da u hospiciju ne rade redovnici već svjetovni dragovoljci-trećoredci, koji osobi pristupaju u njezinom prirodnom okruženju a ne kao manifestaciji neke bolesti, ovaj riječki Hospicij Sv. Franje iz 1917. godine smatra se pretečom modernog hospicija.

UVOD

Na početku drugog tisućljeća kršćanstva u građanskoj sredini naglašavaju se individualizam i težnja za uspjehom, bez obzira na cijenu. Poradi toga (među inim razlozima) dolazi do još većeg umnožavanja siromašnih, obespravljenih, prognanih, gladnih i sl. Stoga se pod nadzorom Crkve razvijaju ustanove kršćanske solidarnosti; pomoć gladnima, obrana obespravljenih i potlačenih, oslobođanje sužanja i robova itd. Ali unutar Crkve su se pojavili i

redovi, čiji pripadnici slobodno izabiru da kao siromasi žive među siromašnima. Tako nastaju prosjački redovi: dominikanci i franjevci. Dominikance ili Red braće propovjednika je utemeljio Španjolac Dominik de Guzman (1173.-1221. g.), a red franjevaca ili Red male braće Franjo Bernardone iz Assisija (1182.-1226. g.). Ipak, unatoč i crkvenog nadzora i redovničke pripadnosti, glavni nosioci religijske obnove u XII. st. bili su svjetovnjaci, odn. laička bratstva. Pobornici evangeoskog siromaštva otkrivaju u životu siromaha jedini siguran put naviještanja

spasenja. Svjetovnjaci, regularni kanonici i crkveni prelati (i na našim hrvatskim stranama poput zagrebačkog biskupa Stjepana II.; 1227.-1247. g.; ili Augustina Kažotića 1303.-1322. g.) osnivaju hospicije i slične ustanove namijenjene siromasima, napuštenim i bolesnim, kojima se u duhu kršćanske solidarnosti daje hrana i drugo što je neophodno za život dostojan čovjeka. Franjevačka trećoredica Katarina Kosača, posljednja bosanska kraljica, gradi u Rimu (1453. g.) gostinjac za žene i dariva bolnicu sv. Jeronima za siromašne hodočasnike i izbjeglice iz naših krajeva² 11.

Franjevci

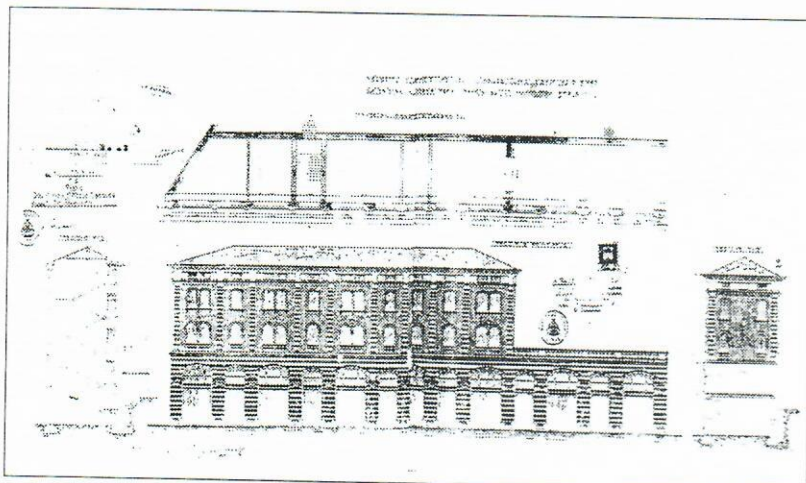
U franjevačkoj povijesti bilo je nekoliko prijelomnih momenata s reformnim naglaskom. U XIII. i XIV. st., javljaju se spiritualci i fraticellijevci, a u XVI. st., točnije 1528. godine Matteo da Bassi osniva franjevačko kapucinsko bratstvo, koje poštiva pravila franjevačkog reda observanata, ali se od njih razlikuje po dugačkoj piramidalnoj kapuljači i bradi - to je razlog da su nazvani kapucini, dok je nereformirana grana franjevačkog reda poznata pod imenom konventualaca⁷ 11. Osim dva, tri ogranka (koji čine Prvi red), postoje još i Drugi red (za žene) klarise, te Treći samostanski red. Postoji i Treći svjetovni red (za muške i ženske) te više ženskih samostanskih kongregacija s Pravilom Trećeg reda¹³.

Treći svjetovni red

Treći red za svjetovnjake osniva Franjo Asiški 1221. godine. Prve sigurne vijesti o postojanju trećoredaca kod nas nalazimo u Zadru godine 1235. kada pod utjecajem franjevačke djelatnosti neke žene ostrigoše kose i počošte živjeti samostanskim životom u vlastitim kućama¹⁰. Fra. Petar Runji Bianchi piše da je na samom početku XV. stoljeća zatvoren trećoredski hospicij u Obrovcu.

Ustrojstvo Trećeg reda

Treći red se dijeli na mjesne zajednice, koje imaju svoju upravu a biraju je između sebe sami članovi zajednice. Zajednica ima svog duhovnika (koji se bira između svećenika Prvog franjevačkog reda ili Samostanskog trećeg reda. Zajednica održava mjesečne skupštine na koje su dužni dolaziti svi članovi Zajednice. Zajednica razvija ljubav među svim svojim članovima a posebno se brine za siromašne i bolesne članove. Bolesnima treba da svi služe kako bi željeli da se njima služi. Zajednica moli za svoje pokojne članove, ali i brine za prikupljanje i odgajanje novih članova, a isključuje nedostojne članove. Zajednica podržava vezu ljubavi i međusobnog pomaganja i s drugim mjesnim zajednicama Trećeg reda, ali radi i na uspostavljanju pravno-organizacijskih veza među mjesnim zajednicama na provincijalnoj, nacionalnoj i internacionalnoj osnovi¹.

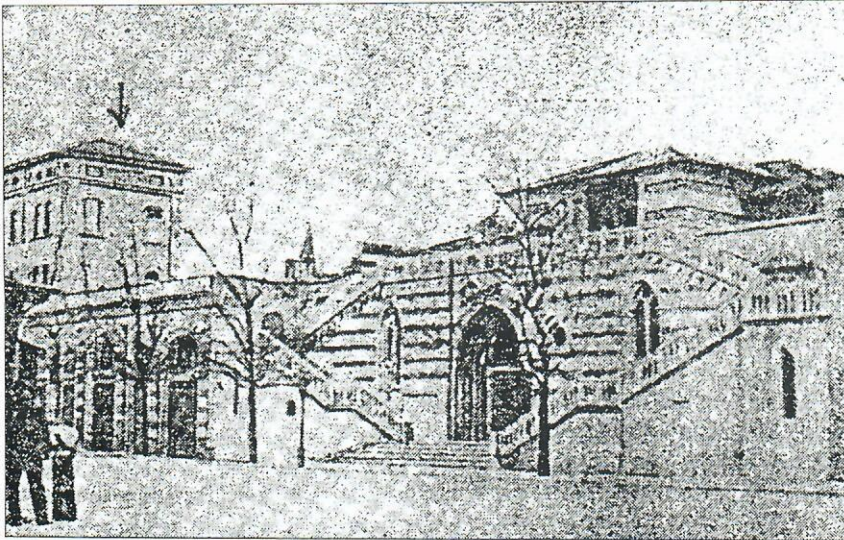
Slika 1. Figure 1
Projekt zgrade s uredima, trgovinama i dvoranama u Corsia Deak;
autor Giovanni Maria Caret, 1911. god.
The project of the Building with offices, shops and halls in Corsia Deak;
the author Giovanni Maria Caret, 1911

Iz/from: Nana Palinić. O povijesti riječkih kinematografa.
Dometi 1996;7-12:202-203.

Kapucini u Rijeci

U Rijeci je izgrađen prvi kapucinski samostan u Hrvatskoj 1610. god.; u Zagrebu je izgrađen 1618. god., u Splitu 1691. god., u Varaždinu 1701. god. itd. Odlučni da nasljeđuju Krista u strogoj franjevačkoj tradiciji, hrvatski se kapucini orijentiraju na apostolat s odbačenim (zatvorenici) i najsiromašnijima⁹ 11.

Još 1609. godine riječki franjevci-kapucini nasljeđuju od augustinaca darovnicom nadvojvode Ferdinanda zemljište, koje danas omeđuju Ciottina ulica, Kapucinske stube, Trg Žabica, Krešimirova ulica i usjek željezničke pruge, te na njemu podižu samostan i obnavljaju crkvu Sv. Augustina, koja će, do kraja XVIII. st. biti i središte župe. Početkom ovog stoljeća,

Slika 2. Figure 2

Dogotovljena donja i dio gornje kapucinske crkve sa zapadnom zgradom (zgrada današnjeg kina "Croatia" u Krešimirovoj ulici u Rijeci), 1911. god.

The completed lower and a part of the upper Capuchin church with western building (the building of today's cinema "Croatia" in the Krešimir Street in Rijeka), 1911.

Iz/from: Radmila Matejčić. Kako čitati grad. Rijeka: ICR, 1988:262.

nakon hodočašća u Lourdes 1902. godine o. Bernardin Škrivanić (provincijal hrvatsko-primorske provincije) zasniva ideju o gradnji nove crkve posvećene Gospi Lurdskoj. U dopisu 1903. godine Gradskom poglavarstvu navodi se kako je stara crkva u vrlo lošem stanju, te se izvještuje o namjeri gradnje nove crkve i privatnih lokala trgovačke namjene duž južne granice samostanskog vrta⁶.

Osim vjerske i humanitarne, kapucinski je samostan u Rijeci imao i obrazovnu ulogu; još 1836. godine bila mu je povjerena osnovna nastava u Delavnici Zavoda za siromahe u kojoj se siročad učila raznim zanatima⁷.

Riječki kapucinski samostan je početkom ovog stoljeća bio i osobitim katoličkim žarištem u Hrvatskoj (imao je vlastitu tiskaru, veliku izdavačku djelatnost, organizirao je prva hrvatska hodočašća u Lurd i dr.)¹³.

Danas riječki kapucini čine jednu od osam kuća (Zagreb dvije, Varaždin, Osijek, Karlobag, Split, Dubrovnik) unutar samostalne Hrvatske kapucinske provincije.

Treći red u Rijeci

Dana 18. prosinca 1883. godine u Rijeci je ustanovljen kod kapucina Franjevački treći red (FTR), odnosno iste godine koje je papa Leon XIII. dao nova pravila Franjevačkog trećeg reda. Do kraja

XIX. st. u Rijeci je bilo upisanih više od stotinu članova, a na Prvom sastanku hrvatskih upravitelja Trećeg reda u Zagrebu 1912. godine o. Miroslav Škrivanić izvještuje da te godine zajednica FTR-a na Rijeci broji 2000 članova, da većinu čine žene, ali da ima dosta i muškaraca, te da FTR na Rijeci ima nekoliko sekcija i da se prostorije FTR-a sastoje od jedne dvorane i dvije manje sobe⁶.

Osnutak i rad Hospicija sv. Franje u Rijeci

Na sjednici III. reda Sv. Franje u prosincu 1916. godine zamjenik ravnatelja o. Jeronim iznosi prijedlog o osnutku male trećeredske bolnice za nemoćne i zapuštene starce i starice Trećega reda; prostorije te bolnice bi ujedno služile i za sklonište siromašnih sluškinja

kad se nađu bez službe¹².

Na drugoj sjednici u prosincu 1916. godine o. Jeronim poziva odbornike da pođu pogledati prostorije, koje bi se imale u tu svrhu preuzeti. Nakon razgledanja nastavlja se sjednica na kojoj svi članovi odbora izražavaju zadovoljstvo, jer su prostorije vrlo prikladne, te se odlučuje da će se iste kupiti, a ne iznajmiti, kako bi bile potpuno vlasništvo Trećeg reda. Pri tom se ističe da će ih preč. o. Provincijal dati Trećem redu uz vrlo nisku cijenu (12 000 kruna)*. Na ovoj sjednici raspravlja se kako doći do te svote. Među inim od odbornika se traži da u tu svrhu privatno razgovaraju s nekim imućnijim osobama da u tom poduzeću pomognu, te da o tome valja pisati u Quarneru i otvoriti stalnu rubriku i oglašavanje prinosa u tu svrhu. Tom prigodom se podvlači da će cijela stvar biti pod okriljem i pod imenom Trećeg reda i da bi bilo najzgodnije da se prozove L'ospizio di S. Francesco (Ubožnica Sv. Franje)¹².

Već na drugoj sjednici u travnju 1917. god. podnosi se izvješće o radu Hospicija-govori se da je hospicij već otvoren i da su u njemu već našlo zaklonište četiri uboge sirote. Pri tom se predočava i stanje u fondu za hospicij. Na ovoj sjednici se raspravlja o statutu (statutima) Hospicija, pri čemu se naglasak stavlja: na pravilima za trajno primanje u hospicij, pravilima za privremeno primanje u hospicij i na pravilima dnevnog i noćnog reda za prim-

Četvrti sjednica
(1. VII 1917)

0. Jermica stravnici veli, da je savršen pun sjednica bez vanrednosti, da se ništa nudi pitanja o „Hospiciju“ i molbe stize za primanje u „Hosp.“ na trajna mjesta. Sedam molbitelja

I. Ono njezega izvješćio o stanju „Hospicija“:

Ukupno primiti do 1. lipnja
izdati

Xr 10.249,22

a) za kuću 2000
b) za molbe „Hospicija“ 4117 67
i troškove

6117 67
4131 55

- Tako da nam plaćaju „Hosp.“ ostaje (1. lipnja) ...
- Projektirano se prima na danje, pa je odlučeno:
- a) da se za kuću plati daleko 2.000 kuna
 - b) da gosp. Poglavarica vodi računa pošto svi troškovi za održavanje „Hospicija“ (1. lipnja) plaćaju, pa i onih, koje veličinski plaćaju iz svojega namiruje
 - c) da se brat. o. Obiteljima zahvali na tome, što su sličniti namiruje namiruje troškove i molbe „Hospicija“ (ostaje da se nam naduže od prednje cke), no upravo se radi da dade i on za mogućnost što bratiji pošto svi troškovi, pa se ih brat. red p. vremenom isplatiti da se bude što prednje cke
 - d) što se tako svi prihvaćuju gosp. Poglavarici, koja je toliko toga molbe u „Hospiciju“ - pobornici „Hospicija“

II. Rješavanje molbe

Gosp. Poglavarica izvodi sljedeće molbe:

1. Fabijan Jampa, koja je molba primljena u „Hosp.“, radi da bude trajno primljena.
Odlučeno je, da se prije svega mora potvrditi liječničkoj pregledu. Gosp. Poglavarica vodi do i njemu k. dan Katarinje
2. Oronjak Marja, staraica od 80 godina, prava je od dan Katarinje. Nakon rasprave odlučeno je primiti, ali uz ove uvjete:
a) da se napiše III Red
b) da njegova penzija od 34 Xr. mjesečno pripada „Hospiciju“ - c) Reda, što ima, pripada „Hospiciju“
3. Oronjak Katarina proglašena
Za sada se može primiti, radi nekoliko bolesti, ali da se pristupiti živjeti, ali da se držati u evidenciji tražiti o njoj ove potrebiti up. uci
4. Oronjak Margareta poznata je, da je primljena had se vratiti iz Kranjske, bismo sada plati
Otom se se rasprijeti sada, had se vratiti ako tamo se se može ostati
5. Oronjak Marja ponovno molbi.
Apsolutno treba da se prije poduzme liječničkoj pregledu, što - had se čini ima tešku bolest.
6. Oronjak Marja molbi da se primi, ali to nije moguće, pa se up. potiču ostati liječničko njezga o „Hospicij“ nije bolnica

Na četvrtoj sjednici u 1917. godini (srpanj) rješavaju se pojedinačne molbe za primanje u hospicij; izdvajamo neophodnost liječničkog pregleda, upis u III. red, pripadanje mirovine i robe hospiciju, te neprimanje prosjaka zbog velikih teškoća oko hrane (živeži) - što ne znači da ih se neće držati u evidenciji.¹²

Na petoj sjednici u 1917. godini (rujan) među inim se raspravlja o sluškinjama, koje su ostale bez službe. Pri tom se istima odlučuje dati privremeni stan bez hrane, uz plaćanje takse kako statut nalaže. Glede siromaha preporuča se da se siromasi i općini predlože kao siromasi i isto tako i društvu za siromahe, te da se oni pobrinu za njih. I ovom prigodom je istaknuto da se u hospicij ne zadržavaju osobe bez kušnje, ako su se ranije ogriježile o statut-statute¹².
(Prilog 1. i 2).

RASPRAVA

Treba reći koliko je riječki hospicij Sv. Franje iz 1917. god. mogao biti preteča današnjeg poimanja modernog hospicija kao filozofije i ustanove, koja bolesniku pristupa ne kao manifestaciji neke bolesti nego kao osobi u njezinom prirodnom okruženju (pomažući na fizičkom, psihološkom, duhovnom i društvenom planu)^{4,5}.

Nadalje riječki je hospicij Sv. Franje imao kao bazu tzv. "dnevni centar", u kojem rade u prvom redu dobrovoljci⁶; a koliko je bio sličan hrvatskim srednjovjekovnim hospitalima, koji nisu bile prave bolnice u današnjem smislu, nego pretežno karitativne ustanove za siromahe, starce i kronične bolesnike, odnosno više neka vrsta uboških domova, gdje se više brinulo za spas duše nego tijela.⁹

Prilog 2. Enclosure 2

Dio iz Zapisnika odborskih sjednica Trećeg reda Sv. Franje na Rijeci, 1917. godine (srpanj)

Abstract from the minutes of the Board meetings of the Third Order of St. Francis in Rijeka in July, 1917.

Ističemo i koliko se riječki hospicij Sv. Franje iz 1917. god. mogao razlikovati od srednjovjekovnih hospicija i radi činjenice da su u srednjovjekovnim hospicijima uglavnom radili redovnici, a u ovom hospiciju uglavnom svjetovnjaci - trećoredci.^{9,12}

ZAKLJUČAK

Hospicij Sv. Franje u Rijeci iz 1917. godine djelovao je više kao preteča modernog hospicija, jer je pristupao osobi u njezinom prirodnom okruženju, a ne kao manifestaciji neke bolesti. Nadalje ovaj hospicij nije bio neka vrsta uboških domova, te su u njemu u cijelosti radili dragovoljci - svjetovnjaci-članovi trećeg reda, a ne redovnici.

LITERATURA

1. Gregov N. Ustrojstvo Trećeg reda. Vjesnik Provincije franjevaca trećoredaca glagoljaša 1966;4(5):98.
2. Grmek DM. Pregled povijesti zdravstvenih prilika u Zadru. Liječ Vjesn 1950;72(4-5):178-184.
3. Jušić A. Hospicij ili eutanazija. Liječničke novine 1997;23(132):23.
4. Jušić A. Palijativno liječenje maligne boli. Liječničke novine 1997;23(130):20-1.
5. Jušić A, Persoli-Gudelj M, Rušnjević N. Moderni hospicij. Liječničke novine 1996;23(127):41-2.
6. Kemiveš M. Franjevački treći red u Varaždinu i Rijeci. Kačić 1982;14:315-18.
7. Matejčić R. Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1988:259-65.
8. Palinić N. O povijesti riječkih kinematografa. Dometi 1996(7-12):197-208.
9. Pavlović E. Hospital svetog Petra u Bojišću (Ravni kotari). Med Jadertina 1994;24(1-4):141-49.
10. Runje P. Povijesna zrnca. Vjesnik Provincije franjevaca trećoredaca glagoljaša 1986;23(2):78-9.
11. Šanjek F. Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991.
12. Zapisnik odborskih sjednica III reda Sv. Franje na Rijeci 1916.-1917. (pismohrana Teologije u Rijeci).
13. Hrvatin Gabrijel Jurišić, vr. Franjo među Hrvatima. Zbornik, Zagreb: Središnji odbor za proslavu 750. obljetnice smrti Sv. Franje Asiškog, 1976.

EDUARD PAVLOVIĆ
MARIJA VUČIĆ

THE 1917 ST. FRANCIS HOSPICE IN RIJEKA:
THE FORERUNNER OF A MODERN HOSPICE

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Key words:
history of medicine,
20th century; hospices.

Accepted: 02-03-1997

SUMMARY In 1610 the first Capuchin monastery in Croatia was built in Rijeka. In December, 1916 during a meeting of the secular Third Order of St. Francis a suggestion for founding a small third order hospice for the weak and uncared-for old men and women of the Third Order was brought forth. This hospice was known as the St. Francis Hospice. During 1917 it worked according to its statute. Before entering the hospice the seriously ill person had to be examined by a physician because the hospice didn't work as a hospital. The poor people were not admitted to the hospice for it wasn't an orphanage. Therefore, as well as due to a fact that the secular Third Order volunteers, and not the monks, worked in the hospice attending the admitted in their natural environment and not the manifestation of some disease, this Rijeka St. Francis Hospice from 1917 is regarded as the forerunner of a modern hospice.